



Nagygéci Kovács József

Közös

Tomaji Attila *Saját sors* című verseskötetéről

„Mit tudom én már, mikor, hol és kivel” – ezzel, az egész kötet hangulatát meghatározó, címbe emelt kezdősorral méri ki a távolságot Tomaji Attila új, *Saját sors* című kötetének egyik fontos versében. A távolságot az emlékező és az emlékek között, a különbséget az elmúlt és a megmaradt dolgok: tárgyak, emberek, hangulatok között. Nem egyedi technika ez, ez az objektivitáson túlmutató, mégis valamilyenfajta tárgyszerűséget kívántató írásmechanizmus. Miközben mindez alapvetően csak formális marad, mert a költő nagyon is emlékszik. Ebben a versben például így: „nikotintól, bortól szétázva ért minden este. / Herpeszek égtek a testem. – De néha derengő angyalok / futottak át a víz felett.” Nem a versbe írt emlékek mutatják meg a beszélőt, sokkal inkább az akkor törtétek meghatározó motívumai azok, amelyek fennmaradtak az idő rostjában: ebben a példában a test meggyötörtsége együtt a léleknek szóló vigasztalással. A test elromlik és elmúlik, de az örökkévalóság, amihez emiatt (is) vonzódik, lehetőségként fennáll.

Erre a fennmaradásra, erre az örök-re tekint az egész kötet, Tomaji saját sorsának verses beszámolója, és elsősorban emiatt talál benne az olvasó nemcsak költészetileg, hanem azon túl is a maga számára is hasznosítható értékeket. Mert amennyire saját ez a sors (ugyan, melyik sors nem saját?), annyira közös is. Közös azokéval, akiket megidéz, akár térben-időben valós találkozások mentén (szellemek, barátok, család), vagy épp szellemi találkozások irodalmi s egyéb szereplőkkel, mitikus alakokkal. A kettő együtt is működik. Például a *Három bagatell* című versben, ahol Li Taj-po idéződik (mottóként), hogy aztán az idézett szöveget újraírva barátság-, barát- és önsors-sírató ének szülessen, a régi kínai mester soraiból kinőve.

Eközben Tomaji elsősorban önmagát szólítja. A maga szempontjából néz, figyel, emlékezik és tesz kijelentéseket. Mindenestől alanyi költészet ez, mégpedig a legjobb fajtából.

Ilyen közös sors rengeteg van. A versbeszélők szinte kivétel nélkül az interakciók végeláthatatlan sorát idézik. Szövevényes háló ez, amiben jól érzékelhetően keresi a sajátot, de végső soron egyáltalán nem bánja, hogy csak a közösből tudja visszafejteni mindazt, ami rá vonatkozik. Felismert, megtapasztalt közös ez, emberileg megélt, költőileg szépen megírt közös.

A fentiek miatt lehet otthonos ez a költői tér. Akkor is, ha mondjuk Velence, Ciprus, vagy éppen Zebegény (a költő lakhelye) az olvasó számára csak a versben megidézett módon létezik, és nem kötődik hozzá személyes élmény. A versben mindez megképződik, a valóságos „bójákon túl, az Adrián” épp úgy láthatjuk a történeteket, mint a belső tájon, ahol „áradnak a fák, (...) hol elragadta és partra dobta őt az ifjúság”. Tomaji írásaiban, ebben az elégikus szövegfolyamban a személyes így válik megérthetővé, átélhetővé mindannyiunk számára.

Legjobb versei, és a legjobb részletek épp azok, amelyek képesek ezt a sokféle anyagból, sokféle emlékezetből szőtt szőnyeget az olvasó elé (s alá) teríteni. Hol lyukasnak látszó szürke rongynak, hol értékes, tarka, díszes szövetnek látszik: elfoglalható. Ilyen, a kötetből kiemelkedő szövegek a *Cinkosok* című férfikor-sírató (éppen zebegényi háttérrel), az *Istria* című versciklus, az *Egy bárban* című

monodramatikus jegyeket viselő vers, vagy éppen a kötetet záró, kisbetűvel kezdődő című *már aligha segíthet*. Utóbbiban aztán mintha mindent visszavonna az eddig krónikásként összegző.

„Elerőtlenedett imák” a megszólalások, a szcénában, ahol elhangzanak, „utakra dőlt százados fák” a háttér, „nincs több lebegés nincs több vizek felett”, „mert porrá lesz” minden, „az álmodó test és mögötte az árnyék”. Még az árnyék is.

Persze szó sincs itt visszavonásról, megbánásról. A versbeszélő, a kötet legutolsó szavaival a hiábavalóságot énekl meg, de épp ez a megéneklés mutatja, hogy élet és erő van ebben a költészetben. Olyan fokú életigenlés, amelyet nem a derűs és a jövőt igenlő, munkáló, váró tettekészség, hanem a mindenben túl-lét rezignált helyzete hoz létre. Ismerve Tomaji eddigi munkásságát, különösen a 2010-ben megjelent *Sötéttiszta sáv* című kötetét, elmondható, hogy ez a hang régóta, ha nem kezdettől fogva a sajátja.

Ahogy sajátja az a technika is, amivel több esetben túlír, azaz „túlidéző” szellemi elődöket, példaképeket. Tarján Tamás egy nagyszerű kritikájában, épp a fent említett kötetéről szólva írja: „Tomaji nem műveltségemlékekkel, szövegfoszlányokkal táplálja költeményeit, viszont az áthallások olykor mintha reflexív érzelmi automatizmussal, ellenőrizetlenül, látszólag megokolatlanul vagy ízléshorzoslódásokkal érkeznének.” Van, ahol ez telitalálat, mint például a (Tarján által is pozitív példaként említett) Nemes Nagy Ágnes-reminiszcenciában, az *Itt* című versben, ahol a „Tanulni kell. A téli fákat, / Ahogy talpig zúzmarások.” továbbírását, új vers-térbe helyezését végzi el a szerző remekül. Ám van kilógó, az olvasást és értelmezést, de az esztétikai befogadást is mindenképp gyengítő, véleményem szerint felesleges mottó is: az *Élet, élet* című darabra gondolok, ahol az egyebekben nagyszerű szöveg felesleges, a túlmagyarázásig erőltetett idézetet kap. A Szép Ernő-szöveg pazar, a vers remek, olvasóként épp ezért nem éreztem indokoltnak a megjelentetést. Szívesebben vettem volna, ha csak valahonnan ismerős, ha utána kellett volna járnom, gondolnom.

Tarján a fent idézett szövegében kritikával illeti Tomaji verstechnikai módszereit is, amit egy részben én is megteszek, de nem azon oknál fogva, mint Tarján, aki „erodált rímtechnikáról” ír. Kifogásaim kizárólag a befogadói élmény nagysága felől számítanak. A „kevesebb több” elvéhez képest némely szövegben – akár szerkesztőként is, ha másképp nem – vissza lehetett volna fogni a szöveg burjánzását. Példa erre az egyébként üde, *Négyisoros* című, epigrammatikus létösszegző vers. „Mi minden voltam én már ez idáig? / Mi nem voltam, és mi nem lehetek soha? / Még hány halál az élet a halálig, / s elvisz-e az út hozzád, vers, szép mostoha?” Olvasói válaszom: elvitte az út a versig a beszélőt, de kár, hogy útközben nem vesztette el a „soha” szócskát. Egyrészt mert épp elég az „idáig-halálig” rímpár „erodált” rímnek, másrészt az élet és a halál kifejezések olyan kitűnő érzékkel vannak adagolva, elhelyezve ebben a rövid szövegben, hogy egy ilyen súlyú szótól megbomlik a harmónia, ez a „soha” sok. Nélküle, kevesebbet akarva több lenne a vers.

A fentiek azonban nem egyebek, mint igazolásai annak a tételnek, hogy a jó költészet nem hiba nélkül való, és annak is, hogy Tomaji Attila saját hangja a rá jellemző sajátosságokkal együtt homogén és egész. Ön-azonos, ha használható ez a kifejezés egy költői életműre és legújabb darabjára, egy kötetre és benne a versekre. Saját sors, saját hang, saját, de nem lak(hat)atlan vers-univerzum. Ezek mind a Tomaji-kötet olvasóknak ajándékozott értékei. Megköszönve mindezt, zárszóként egyetértőleg idézzük a kötet borítóján a szerzőt méltató Várady Szabolcsot, aki azt írja, hogy „a folytatás ígéretével biztat”. A magam részéről csatlakozom ehhez a várakozáshoz.

A kötet a L'Harmattan kiadó Gyémánttengely című sorozatában jelent meg, sorozatszerkesztő Váradi Péter. A szerkesztő, Fráter Zoltán neve is feltétlenül megemlítenendő, ahogy kiemelendő a könyv könyvtárgyként való szépsége is. Utóbbiban nagy szerepe van a kiváló fotósnak, Stekovits Gáspárnak, a kötetborítón szereplő kép szerzőjének és Kára Lászlónak, a borító szerkesztőjének is.

(L'Harmattan Kiadó, 2017)